

و عدالت» (سروش محلاتی، ۱۴۰۰)، «گفتمان عدالت؛ مناسبات عدالت و بایسته‌های عدالت‌خواهی» (میرباقری، ۱۴۰۰) و «واکاوی نظریه عدالت در تفکر اسلامی» (غلامی، ۱۴۰۰).

برنامه عدالت‌پژوهی احمد واعظی و زمینه‌های آن

حجت‌الاسلام والمسلمین احمد واعظی، از فضلا و اندیشمندان حوزه علمیه قم قریب به دو دهه است که درباره عدالت پژوهش می‌کند. از او چند اثر مرتبط با این حوزه منتشر شده و برنامه پژوهشی او درباره عدالت طی این مدت تطوراتی داشته است؛ بنابراین بهتر است بررسی کتاب را از بازخوانی نویسنده و پروژه فکری او آغاز کنیم. واعظی پژوهش درباره عدالت را از بررسی و نقد یکی از مهم‌ترین آثار نیمه دوم قرن بیستم شروع کرده است. نقد «جان رالز: از نظریه عدالت تا لیبرالیسم سیاسی» (۱۳۸۶) دغدغه نویسنده برای دیالکتیک فلسفی کلامی با لیبرالیسم را به وضوح بازتاب می‌دهد. دغدغه آن ایام احمد واعظی بیشتر کلام جدید و فلسفه غرب بود. او در آغاز دهه هشتاد مدتی را نیز در انگلستان به مطالعه و تدریس پرداخت. شاید از ترکیب آن دغدغه و این تجربه بود که پس از بازگشت، نخستین کتاب خود را در زمینه نقد متفکری مشهور در حوزه فلسفه تحلیلی نوشت.

دغدغه و گفت‌وگوی کلامی واعظی با لیبرالیسم نسبت به آن دسته از مباحثات و مجادلات کلامی که در دهه هفتاد در ایران رایج بود، یک گام پیش‌تر است؛ چه آنکه عدالت، غایب مهم آن مباحثات بود. مجادلات کلامی نیمه دهه هفتاد به بعد به کلی فارغ از مبحث عدالت اجتماعی بود و اثر واعظی به وضوح دغدغه شکل دادن به یک مباحثه فلسفی کلامی راجع به عدالت را دارد؛ با این همه، مسئله این اثر عدالت و به ویژه عدالت اجتماعی نیست و بیشتر، مباحثات کلامی حول لیبرالیسم رالز و نقد آن را برجسته می‌کند.

اندکی بعد انتشار یک نقدنامه جان دار درباره نظریه‌های عدالت توانست پژوهشگران اندیشه یا دست‌کم مخاطبان واعظی را اقناع کند که نویسنده کتاب یک برنامه پژوهشی درباره عدالت را آغاز کرده است. نقد و بررسی نظریه‌های عدالت (۱۳۸۸) بیشتر نظریه‌های عدالت را بر محور نسبتی که با نظریه عدالت رالز دارند، بررسی و نقد کرده است. در کنار آن واعظی کوشیده است چهارچوبی برای نظریه عدالت تبیین کند. کتاب به وضوح مایه‌های آغاز یک برنامه پژوهشی درباره عدالت را در خود دارد، اما احمد واعظی این آغاز را به مدت یک دهه رها کرده و دغدغه‌های کلامی اش او را به وادی هرمنوتیک کشانده است.

نتایج کار واعظی در زمینه هرمنوتیک قابل توجه است. از آنجاکه حوزه مطالعاتی نگارنده هرمنوتیک نیست، ارائه قضاوت دقیق دشوار است، اما آثار او در این دوره، به احتمال زیاد علاوه بر کمیت بالا، از نظر کیفی نیز در عداد مهم‌ترین آثار کلامی و حوزوی در زمینه هرمنوتیک اند. هرچه هست تمرکز واعظی در حوزه هرمنوتیک و آغاز مدیریت او در دفتر تبلیغات اسلامی باعث می‌شود تا او به مدت یک دهه به حوزه عدالت بازنگردد. یک دهه‌ای که گویی بسیار بیش از ده سال زمان را در خود جای داده است؛ چه آنکه در پایان این دهه وضعیت عدالت و به طبعاً آندیشیدن درباره آن به کلی متفاوت شده است.

در آغاز دهه نود رهبر انقلاب در نشست راهبردی از وضعیت عدالت گفتند و از اینکه وضعیت عدالت «مطلقاً راضی‌کننده نیست». در همین نشست رهبر انقلاب پیشنهاد ایجاد «رشته عدالت‌پژوهی» در حوزه و دانشگاه را مطرح کرده‌اند. حجت‌الاسلام والمسلمین احمد واعظی که همان زمان با حکم رهبر انقلاب مدیریت دفتر تبلیغات اسلامی قم، مهم‌ترین یا یکی از مهم‌ترین نهادهای حوزوی با بازوها و امکان‌های متعدد آموزشی و پژوهشی را در اختیار گرفته بود، برای ایجاد چنین رشته‌ای گامی مؤثر برنمی‌دارد. البته موضوع این نوشته ارزیابی عملکرد ایشان در دفتر تبلیغات اسلامی نیست، مقصود